

ימים טובים בהלל והודאה

עיצומם של הימים - להודות ולהלל

ההגדרה על עיצומם של ימי החנוכה מפורשת בדברי הגמ' בשבת (כא:) - "לשנה אחרת קבעום ועשאוּם ימים טובים בהלל והודאה". אף מעשה המצוה של הדלקת הנר תכליתו לגלות את הנס ולהוסיף שבח והודאה להקב"ה כלשון הרמב"ם בסוף הל' חנוכה (פ"ד ה"ב) "מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד, וצריך אדם להיזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל-והודיה לו על הנסים שעשה לנו". וכן מפרשים בנוסח 'הנרות הללו' את תוכן הדלקת הנרות - "כדי להודות ולהלל לשמך הגדול על נסִיך ועל נפלאותיך ועל ישועתך". ונמצא שעיצומם של ימי החנוכה מכוון בעיקר אל רוחו ונשמתו של האדם ואילו השותפות הגופנית מוזנחת מעט. יש שפיצו עצמם בכמה דרכים, וברמ"א כתב סמך למנהג הסעודות מחמת חנוכה המזבח שהיתה בימי החנוכה ועוד דע"י שאומרים זמירות ושבחות בסעודה בכלל סעודת מצוה יחשבו, ובוודאי שאלו הדברים יכולים להתלוות אל הימים הללו, אך מ"מ אינם מהווים את עיצומו של יום ופשוט דמי שלא הרבה בסעודות לא החמיץ את עיקר היום, ומאידך מי שהיה ליבו יבש בהלל והודאה חסר את עיקרם של הימים טובים בהלל והודאה שנתקנו ע"י חכמים. אשר על כן נדרשת התבוננות מיוחדת במהות הימים הללו כדי להגיע לגילוי ופרסום הנס, להודות ולהלל.

חביבות המצוה מתוך גילוי השם הגדול והקדוש בעולם

ומה שהפליג הרמב"ם בחביבות המצוה עד מאד, יש שהעמידו את מעלת המצוה מצד חובת הכרת הטוב (פחד יצחק חנוכה מאמר ב), ויש שקבעו לעיקר את ענין פרסומי ניסא, כמו שמסיים הרמב"ם "אפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונרות ומדליק", וידעי' לה מחיוב שתיית ד' כוסות בפסח, שאף הוא נתקן לפרסומי ניסא של ניסי יצי"מ. אך מלשון הרמב"ם ונוסח על הניסים נראה יותר דהחביבות היתרה של מצות הדלקת הנר נובעת מההתייחסות של המצוה למצוה העליונה שבכל המצוות - "ונקדשתי בתוך בני ישראל", הואיל ויש בה גילוי ופרסום של השם הגדול והקדוש שנעשה בעולם. כך נראה בדברי הרמב"ם, שהזכיר בספר המצוות מטבע לשון זה של 'פרסום' פעם נוספת במצות קידוש השם (עשין ט) וז"ל - "וענין זאת המצוה אשר אנחנו מצווים לפרסם האמונה הזאת האמתית בעולם", וא"כ הגם שבפרטי המצוה אנו מחויבים מדרבנן מ"מ מצות הדלקת הנר נוגעת במצוה חמורה מדאורייתא - מצות קידוש השם, וכך מזכירים בנוסח על הניסים "ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך". בכדי להשיג תכלית זו, על האדם לזמן את עצמו ולהכניס את עצמו לחיוב המצוה, שהיא עיקר התכלית של מציאות ישראל בעולם ולשם כך הוציאנו השי"ת ממצרים. ישראל הם המוכנים ומיועדים לתכלית עליונה זו להקדיש את שמו הגדול, כאמור בדברי הנביא (ישעיהו מג כא) "עם זו יצרתי לי תהילתי יספור", ומועד זה של ימי החנוכה מקיים את הייעוד המיוחד של ישראל - "הוא תהילתך והוא אלוֹקֶיךָ" (דברים י כא). במועד זה זוכים לומר הלל שלם במשך שמונה ימים שאיננו יכולים לומר בימי הפורים היות ואכתי עבדי

קושיה ראשונה - מהו "שם גדול וקדוש בעולמך"

ויש להעיר שבנוסח הנרות הללו יש חלוקה בולטת של שני חלקים בהדלקת הנר. בריש הנוסח מתחילים ומפרשים את סיבת ההדלקה - "הנרות הללו אנו מדליקין, על הנסים ועל הנפלאות וכו' שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה", ואומרים בזה שבנרות הללו יש גילוי של הנס. ואח"כ כופלים ואומרים "וכל שמונת ימי חנוכה הנרות הללו קודש הם... כדי להודות ולהלל לשמך הגדול על נסִיך ועל נפלאותיך ועל ישועתך". החידוש הנמצא בכפילות זו הינו שמתחילה מודים ואומרים שאנו מדליקים על הניסים היינו על גילוי הנס, והחלק הנוסף - כדי להודות ולהלל, דאחר שהאדם רואה ומתגלה לו הנס ע"י הנר הוא מודה על הנס שהתגלה. כפל הודאות זה מצוי אף בתוכן ברכות ההדלקה. מתחילה מברכים "להדליק נר של חנוכה" שהיא ברכה על גילוי ופרסום הנס. ואח"כ המדליק שרואה ומשתתף בפרסום הנס מברך "שעשה ניסים לאבותינו" שהיא ברכת הרואה. ובאמת במסכת סופרים (פ"כ ה"ד הביאו הטור או"ח סי' תרעו) הובא סדר הברכות כדרך זו, שאחר שמברך "להדליק נר של חנוכה" ומדליק, אומר "על הניסים", ואח"כ מברך "שעשה ניסים", מאחר וברכה זו מתאימה אחר מה שנראה ונתגלה בהדלקה. ואף למנהגינו, הברכה מתייחסת למה שנתגלה אחר הדלקת הנר.

נסה להבין מהי ההבחנה המיוחדת של גילוי השם הגדול והקדוש שהיה בחנוכה. מהי ההארה שלא נתגלתה במועדי הרגלים ולא בפורים שקדם לחנוכה אלא בחנוכה הופיע גילוי מיוחד של שמו הגדול לדורות.

קושיה שניה - יחודיות נס חנוכה שנעשה ע"י כהניך הקדושים

נקודה שניה שיש לעמוד עליה, היחס המיוחד שיש בחנוכה לכך שהנס נעשה ע"י כוהניך הקדושים. כח הכהונה בישראל נתגלה בחנוכה, ואף הצלחת המלחמה שהיתה בחנוכה היתה תלויה ביהודה בנו של מתתיהו מבית חשמונאי, שעשאו אביו למשוח מלחמה. המרכזיות של הכהנים מודגשת הן בתפילת 'על הניסים' והן בנוסח 'הנרות הללו', והמקור לכך נמצא בתורה שבכתב בברכה שברך משה רבינו את שבט לוי - "ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה, מחץ מתנים קמיו ומשנאיו מן יקומו" (דברים לג יא), ופירש רש"י "ראה שעתידין חשמונאי ובניו להילחם עם היונים והתפלל עליהם, לפי שהיו מועטים י"ב בני חשמונאי ואלעזר כנגד כמה רבבות, לכך נאמר ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה". והדבר טעון ביאור, מפני מה מכונים היוונים "קמיו ומשנאיו" של לוי בדווקא, והרי הם אויבי ה' שנלחמו בכלל ישראל ולא כיוונו את גזירותיהם כנגד שבט לוי בפרט.

וכן מצינו במדרש שהובא ברש"י בפרשת בהעלותך (במדבר ח ב) - "למה נסמכה פרשת מנורה לחנוכה הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכה הנשיאים חלשה דעתו שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך שלך גדולה

משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות בוקר וערב", ותמה הרמב"ן למה ניחמו בהדלקת הנרות יותר משאר עבודות שבמקדש. ותירץ דרמז לו על חנוכה אחרת שנקראת על שמו כמו שכתבו במגילת סתרים "יש חנוכה אחרת שיש בה הדלקת הנרות ואני עושה בה לישראל על ידי בניך נסים ותשועה וחנוכה שקרויה על שמם, והיא חנוכת בני חשמונאי", ועוד הביא מהתנחומא שאור המנורה של חנוכת בית חשמונאי אינו תלוי בבית המקדש ואינו בטל לעולם, אלא נוהג אף לאחר חורבן בגלותו.

ובוודאי נאמר כאן יסוד עיקרי בענין הכהונה. בהדלקת הנרות דווקא נחה דעתו של אהרן הכהן, מאחר ומתחילה ראה את עצמו ואת שבטו שהם אנשי העבודה בכלל ישראל ותו לא. דבין אם חשובים שלוחי דרחמנא ובין אם הם שלוחי דידן, אינם אלא שליחים העומדים כמלאכים של ישראל לכל עבודות המקדש שאינן נקראות על שמו של אהרן. בימי חשמונאי ניתן לשבט לוי תפקיד אחר ויעוד חדש, להעמיד את ישראל במקומם, כמו שכתב הרמב"ם (פ"ג מהל' חנוכה ה"א) דאחר שגברה יד חשמונאי "העמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החורבן השני", ובזה התנחם אהרן דהדלקת הנר לדורות נקראת על שמו בחנוכת בית חשמונאי.

קושיה שלישית - התיקון דווקא ע"י החזרת המלכות לישראל

כאן טמונה נקודה שלישית שיש להבחין בה. בדברי הרמב"ם מודגש ענין עיקרי נוסף בניצחון הכהנים בימי חנוכה, שכאן נפגש כח הכהונה עם כח המלכות. אחר גזירת "להשכיחם תורתך" ואחר עקירת העבודה והפרצות שפרצו היוונים בהיכל שבהם עקרו את התוכן הפנימי של המקדש בעודו קיים, בא הניצחון של כלל ישראל על היוונים שמכוחו חזרו לתורה ונתחדשה העבודה בביהמ"ק. ומוסיף הרמב"ם חידוש גדול שלא נזכר ב'על הניסים', ששבו הכהנים והעמידו את המלכות בישראל יתר על מאתים שנה. והבאנו בעבר סימוכין לדברי הרמב"ם מהא דנוהגים אנו לומר הלל השלם בימי החנוכה ולא אמרי "אכתי עבדי אחשוורוש אנן", כבימי הפורים שאין אומרים בהם את ההלל מהאי טעמא (מגילה יד.), הרי שבהלל והודאה דחנוכה אומרים שאיננו תחת מלכות אחרת אלא תחת מלכות לישראל שבידי החשמונאים.

ומתבאר מתוך דברי רמח"ל (דרך השם ח"ד פ"ח) שבחנוכה היה חיבור ואיחוד חד פעמי של כל הדרגות שבכלל ישראל יחדיו. ואלו הדרגות שנתפרשו במשנה (אבות ד' ג') - כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות, דהכהנים הם שהחזירו את התורה לישראל והם אלו שהמלכות ששייכת ליהודה חוזרת אליהם מפני צורך השעה. ומה שגמגם הרמב"ן (בראשית מט י) על החשמונאים שנטלו מלכות זו שלא כדין ועברו על צוואת הזקן "לא יסור שבט מיהודה", אינו על אותו הזמן שבו נטלו את המלכות לפי הצורך בכדי להחזיר את ישראל למקומם האמיתי.

ויש להבחין מפני מה החזרת המלכות לישראל ע"י הכהנים, היא שעמדה כנגד גזירות היוונים "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך" וכיצד נתקנו אותם הקלקולים מכוח הכהנים.

קושיה רביעית - 'חושך זה גלות יון' השולטים על ההיכל

דוד המלך אומר "כי אתה תאיר נרי, ה' אלוקי יגיה חשכי" (תהילים יח כט), והנה בפשטות חושך הוא כדדרש ר"ל עה"פ "והארץ היתה

תוהו ובוהו, וחושך על פני תהום" - "ר"ש בן לקיש פתר קריא בגליות... וחושך זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן, שהיתה אומרת להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל" (ב"ר ב ד.). ליוונים יש כוח של חושך שמחשיך את עיניהם של ישראל.

מבין הגוים שקמו על ישראל יש שרצו להחריב את בית המקדש ויש שלא, אך היוונים התייחדו בפעולה זו, שנכנסו לטמא את המקדש מבפנים. ומבואר במהר"ל (נר מצוה עמ' כב) ש"יון" בגימטריה ס"ו והם שולטים על ה"היכל" שהוא בגימטריה ס"ה, ובכוח זה טמאו את ההיכל. ובכדי לטהר את ההיכל נצרכו לפך שמן חתום בחותמו של כה"ג שנכנס לקודש הקדשים שקדושתו למעלה מן ההיכל ואין ליוונים שליטה עליו. יש בזה דבר מפליא, שאף "הלל" הוא בגימ' ס"ה ובכל ימי החנוכה אומרים את ההלל שמורה על העליה והחזרה להיכל אחר שפינו את היכלך וטהרו את מקדשיך. ויש להבחין מה ההתמודדויות הללו על קדושת ההיכל בדווקא, והמנורה בפרט כמו שהביא רמח"ל בדרך השם (שם) וז"ל - "ובפרט ענין המנורה לפי תיקוניה שהיו הקטרוגים נגד ענינה והחזירום הכהנים על בורים".

לא בחיל ולא בכוח כי אם ברוחי אמר ה' צב-אות

יש להקדים ענין נוסף, במצבם של כלל ישראל באותו הזמן. יש משהו מיוחד בבית שני, שבתחילת יסודו לא היתה מלכות בישראל, אלא היו במצב שפל כמו שאמר הנביא זכריה (ד ו) "זה דבר ה' אל זרובבל לאמר לא בחיל ולא בכוח, כי אם ברוחי אמר ה' צב-אות" - אין לך את החיל והכח של דוד המלך ושלמה המלך, אלא בית שני נעשה בסדר אחר. 'חיל' היינו התקבצות ריבוי האנשים יחדיו, ואילו 'כוח' היא הגבורה עצמה. ואף בחנוכה היה כן - לא בחיל - נמסרו רבים ביד מעטים, ולא בכוח - גבורים ביד חלשים, כי אם ברוחי - בתחילת בית שני הביאה הרוח הזאת לבנין הבית, ובימי חנוכה הצליחו על ידה לסלק את מלכות היוונים ולהעמיד במקומם את מלכות החשמונאים, ולכן מפטירים בחנוכה בנביא זכריה.

"כתבו על קרן השור אין לכם חלק באלוקי ישראל"

הרבה קולמוסים נשתברו להסביר את משמעות הגזירה לכתוב על קרן השור 'אין לכם חלק באלוקי ישראל', ונראה להציע פשט בדבר. בהרבה מקומות המלוכה מתייחסת לקרן, כך הוא בחזונו שראה דניאל על המלכויות (דניאל ה) וכך ראה זכריה את ד' המלכויות בדמות ד' קרנות. ואף מלכותו של דוד נמשחה בקרן, כמו שאחז"ל "רמה קרני בה', רמה קרני ולא רמה פכי. דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותן" (מגילה יד.), ונקראה ע"ש הקרן כמש"כ "שם אצמיח קרן לדוד, ערכתי נר למשיחי" (תהילים קלב יז), ובלשון זו מבקשים עליה בתפילה "וקרנו תרום בישועתך". הקרן מבטאת את התוקף של הראש, והפעולה של נגיחת הקרן מביעה את כוח הראש. זאת קרן ישראל שנאמרה בברכתו של יוסף "בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים יגנח יחדיו אפסי ארץ" (דברים לג יז), ובה מונחת העוצמה של המלכות. אכן, הקרן היא חיצוניות המלכות, אבל הפנימיות של המלכות נאמרה בהמשך הפסוק "ערכתי נר למשיחי", כך אומרים בברכות ההפטר "כי בשם קדשך נשבעת לו שלא יכבה נרו לעולם ועד" וכך גם מבקשים על "צמיחת קרן לדוד עבדך, וערכת נר לבן ישי משיחך". הנר של דוד מבטא את היופי

מחנהו" (יואל ב יא) שכל כוחו ע"י ריבוי, וכן פירוש "אשת חיל" - התקבצות המעלות כולן.

¹ כמשנ"א על הארבה שהיה בימי יואל "וה' נתן קולו לפני חילו כי רב מאד

הפנימי שמכוחו נמשך כל ענין המלכות, כמש"כ "נר ה' נשמת אדם חופש כל חדרי בטן" (משלי כ ז). המלך מולך בכח אור התורה שהוא מאיר לעם, כמו שהוזכר בדברי הגר"א בתחילת משלי, וכמו שאומרת התורה "בי מלכים ימלוכו" (משלי ח טו). כך דרשו חז"ל במשנ"א על חזקיהו המלך "וחובל עול מפני שמן" (ישעיה י ז) - "חובל עול של סנחריב מפני שמנו של חזקיהו שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שהשיאם לעסוק בתורה" (סנהדרין יד:), דכשם שהנר הוא כלי הקיבול של האור כדפי השל"ה (בתחילת הספר) שבלעדיו האור לא נתפס, כך המלך באישיותו היחודית מרומם את החיים של כל העם ובו מתגלה החיבור של האור עם העם. מפני כך רגילים לקרות את הרב "נר ישראל" (כדמצינו בריב"ז שנקרא כן בפי תלמידיו ברכות כח:) - יש מישהו שמביא את האור לישראל.

המהר"ל (נר מצוה) מבאר את החילוק בין אבוקה לנר, דבאבוקה מתבער כל חומר הבערה ואילו בנר יש כלי קיבול שבתוכו נמצא חומר הבערה והפתילה שואבת מתוכו, ואילו הכלי עצמו אינו מתבער [ולכן פסל נרות שעוה או חלב להדלקה היות והם מתכלים לגמרי, ואין עליהם שם נר שתקנו חכמים]. המלך מתפיס ומחיל על העם את אור התורה, ומכוחו מופיעה הנשמה של כלל ישראל. כך מתבארים מה שאמרו הגיבורים לדוד בסוף ימיו (שמואל ב כא יז) - "לא תצא עוד איתנו למלחמה, ולא תכבה את נר ישראל", דמלכתחילה אין אפשרות לומר למלך שלא לצאת למלחמה, מאחר וזה כל ענינו של המלך "ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמותנו" (שמואל א ח כ), לכן הוסיפו לומר לו שאת התפקיד של המלך שיוצא למלחמה, מילא דוד המלך כל השנים, אך ישנו תפקיד נעלה וחשוב יותר שהמלך הוא "נר ישראל" - פנימיות המלכות תלויה במלך ויש לו להישאר ולא לאבד אותה.

הפנימיות של ישראל ביד הכהנים

החידוש העיקרי שבימי חנוכה הוא הפעולה של העולם הפנימי שבכלל ישראל שנמצאת ביד הכהנים משרתי ה'. מציאותם של הכהנים היא עבודת ה' והיא מתבטאת גם בקנאת ה' שמקנאים הכהנים לרצונו של הקב"ה, ומכוחה הם מורים דרך לכלל ישראל כמשנ"א "יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל" (דברים לג י). המלך כותב את ספר התורה ומוסרו לכהנים כמשנ"א "והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר מלפני הכהנים הלויים" (שם יז יח). כלל ישראל חונה סביב המשכן, והכהנים והלויים חונים עם המשכן והם המתלויים תמיד אל המשכן והמקדש, מוכנים ומזומנים בכל עת לרצונו של הקב"ה כמשנ"א "תומין ואורין לאיש חסידך... האומר לאביו ולאִימו לא ראיתיו, ואת אחיו לא הכיר ואת בניו לא ידע, כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו". לכן גם לא נתכהן פינחס עד שהרגו לזמרי (זבחים קא:), וכן "הכהנים הלויים בני צדוק אשר שמרו את משמרת מקדשי בתעות בני ישראל מעלי המה יקרבו אלי לשרתני" (יחזקאל מד טו) הכהונה נקנית ע"י ההתמסרות הגמורה לעבודה.

גזרות היוונים מכוונות אל הפנימיות של ישראל

היוונים שבאים להיכל מתכוונים לחלל את הפנימיות הזאת, וחכמים היו להרע לכלל ישראל באופן שלא נעשה ע"י שאר האומות. כל האומות הסתפקו בשלטון על ישראל וכאשר ראו שישראל אינם נשמעים להם, גזרו עליהם גזירות להחיל את ריבונותם אך כאשר כלל ישראל מוסרים את נפשם ואינם זזים

מאמונתם רואים הגויים שאינם יכולים להם. כמו שהסביר החזו"א לב"ג שכל זמן שאנשים יראים מהנשק אפשר לשלוט עליהם, אך אם אינם מפחדים למות אין שליטה עליהם. אמנם, היוונים באו והתחכמו להחשיך את עיניהם של ישראל וגזרו לכתוב על קרן השור "אין לכם חלק באלוקי ישראל". הם לועגים לישראל על מצבם שהם נשלטים ע"י אחרים, הקרן של המלכות אינה חלה עליכם כאשר אתם תחת שלטון אחר, ולא ראוי שמלכות ה' תחול על בני אדם שאין להם שלטון במערכת העולמית. הגזירה הזאת בא ליצור משבר בתוך כלל ישראל שלא יאמינו שתיתכן מלכות ה' על ידם במצבם הנוכחי. היוונים מוכיחים לישראל מתוך המציאות שהשלטון והמלכות נמצאים במקום אחר, ומציגים פירכא לכל הקשר של ישראל עם הקב"ה בעולם, שאינו מתאים עם סדר העולם.

ההשפעה של יוון היא החושך הגדול שהעמיקו לחדור יותר משאר אומות, כמו שדרשו "חידקל זו יון שהיתה קלה וחדה בגזירותיה, שהיתה אומרת לישראל כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל" (ב"ר טז ד), ועלתה בידם להביא להתיוונות בישראל ע"י טענותיהם וגזירותיהם, שאינם באים להילחם כנגד ישראל אלא להוכיח שאין מציאות שיחול שם אלוקי ישראל עליהם. מהיוונים שומעים את הזלזול שמבטל את הערך הפנימי באמצעות סדרי החיים המציאותיים שמוכיחים כביכול את שיטתם.

קידוש השם של החשמונאים

אל מול כוח היוונים לא די במסירות נפש שישראל הורגלו בה מול האומות, כמו שאמרו במכילתא (פרשה ו ובויקרא רבה לב א) "מה לך יוצא ליסקל על שמלתי את בני, מה לך יוצא לישרף על ששמרתי את השבת, מה לך יוצא ליהרג על שאכלתי מצה". דאע"פ שבדואי כלפי שמיא יש קידוש השם עצום במי שמקיים בעצמו "יהרג ואל יעבור" למען שמו הגדול, אך אל מול היוונים אין במסיו"נ זו אלא חיזוק טענתם, שאומרים הוא אשר אמרנו, דצורת היהדות היא אנשים שמתים על קיום התורה והמצוות, וכך נראים הדברים במציאות. ליוונים אין כוונה להרוג ואין גזירותיהם אלא ע"מ לשלוט בישראל בהחדרת המבט שאין להם חלק באלוקי ישראל, ולכן צריך סוג אחר של קידוש השם. מכוח ההכרה הזאת באו החשמונאים להבנה שעליהם להילחם במלכות יוון, ואף שהיה זה רעיון לא מציאותי של מלחמה אבודה של קומץ אנשים מול האימפריה היוונית, אבל החשמונאים נהגו כמצופה מהם במצב כזה, שאינם מקבלים את המציאות הזאת של שליטת היוונים עליהם, ואת דיעותיהם המקולקלות אלא נלחמים על היהדות עם כל הכוח.

הלימוד מהשתחוואות יעקב אל מול עשיו

ואפשר להתעורר לזה ממה שנאמר על יעקב אבינו שבפגישתו עם עשיו השתחוה לפניו שבע פעמים עד גשתו עד אחי, ולאחריהם נהפך ליבו של עשיו, ויש להתבונן, מלכתחילה מה לו ליעקב להשתחוות לפני עשיו שבע פעמים ולא נלחם עימו כדרך שנלחמו החשמונאים. אך באמת יעקב השתחוה רק שבע פעמים ולא שמונה, מאחר ובאמת לא השתחוה יעקב כלל כנגד עשיו אלא כנגד השכינה (כמש"כ בזה"ק בראשית קעא:), יעקב משתחוה ומתכופף בפני עשיו, אינו מכיר במלכותו ובשליטתו אלא הוא רואה שכך ההנהגה של הקב"ה עימו, שכעת זמן העליה של עשיו "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה", ולכן הוא משתחוה להקב"ה בלבד. אמנם רק שבע פעמים שהוא הסדר הטבעי, ולא

יותר. מתוך שבע השתחוואות הללו נתהפך ליבו של עשיו אל יעקב וכמו שפירש בבעל הטורים שהשתחוה שבע פעמים כנגד 'שבע יפול צדיק וקם' ולהעביר ז' תועבות בליבו. ואע"פ שבד"כ כשמחניפים לגוי הוא מתעלה ברשעתו, כאן הוא רואה את האמת שבליבו של יעקב ומבין שיעקב רואה בו חלק מהמהלך האלוקי, או אז רואה את עצמו כשליח של הקב"ה ומתעורר בו 'ראשו של עשיו'. הוא לומד 'פשוט חדש בעשיו' שאף לו יש שייכות לקדושה ומתעוררת בו האחוה כלפי יעקב.

זהו המהלך של ישראל בכל מצביהם מול אומות העולם, שמתכופפים בפניהם לפי רצון הקב"ה, והכניעה מבטאת את ההשתעבדות להקב"ה. אולם כאשר הכניעה עצמה מבטאת את ההפך, אינם משתחוים. כשבאים האומות לחרף את שמו של הקב"ה, ההנהגה בפניהם כיציאת דוד להילחם בגלית באמרו "אתה בא אלי בחרב ובחנית ובכידון, ואנוכי בא אליך בשם ה' צב-אות אלוקי מערכות ישראל אשר חרפת" (שמואל א יז מה).

ולך עשית שם גדול וקדוש בעולםך

החידוש של השם הגדול והקדוש שנתגלה בעולם ע"י החשמונאים, הינו במלכות ישראל שמגלה אור חדש בעולם.

נאמר בחבקוק (ג ג-ד) "אלוק מתימן יבוא וקדוש מהר פארן סלה... ונוגה כאור תהיה קרנים מידו לו ושם חביון עזה", ופירש רש"י "לשון מאור, כשהוא נוקב וזורח דרך הנקב נראה כמין קרנים בולטין וכן כי קרן עור פניו", הקב"ה נתן תורה לישראל ומכוחה יש בעולם קרן חדשה שאינה עצם אלא קרן אור, שכובשת את כל העולם. בחנוכה מדליקים נר שמאיר מתוך הבית וכובש את כל המציאות החיצונית עד שתכלה רגל מן השוק, ועל ידו מתגלה בימים האלו המשקל של הכהנים שלהם היחס הקרוב והפנימי ביותר עם הקב"ה. ובאמת אין להם מקום משל עצמם ואשר על כן חלשה דעתו של אהרן, דעל הכהן הגדול נאמר "ומן המקדש לא יצא" (ויקרא כא יב), ואינו נטמא לאביו ולאִימו כיון שהוא כולו מסור להקב"ה. כעת באים החשמונאים שמייצגים את אורו של הקב"ה ומפקיעים את החושך של יון שרצו לכתוב על הקרן 'אין לכם חלק באלוקי ישראל', ועל ידם נתגלתה קרן חדשה שכל הגבורים והרבים - החיל והכח שניתנו ליוון מוגבלים אל מול האור שבחביון עוזו - כי אם ברוחי אמר ה'.

הגזירה על השכחת התורה היתה להנמיך את המשקל והערך של התורה בעולם, והחשמונאים שמסרו נפשם להילחם ביוונים, גילו את השם הגדול והקדוש בעולםך, וחידשו את היקר והחשיבות של התורה בעולם. הם שהאירו בעולם את המשמעות של הדבקות הפנימית של ישראל בהקב"ה שהוא המציאות האמיתית בעולם, ולשם כך באו כל המלכויות והנסיונות שישראל רוצים לעבור עד אבוא אל אדוני שעירה. זהו החיבור של הכהונה התורה והמלוכה שנתאחדו אצל הכהנים, וממשיך תמיד ומחמתו אומרים את ההלל השלם "הללו עבדי ה' הללו את שם ה'", מאחר ובימים האלו נתגלתה מלכותו של הקב"ה בעולם, המלכות שמגיעה מתוך הפנימיות וכובשת את הכל.

ביאור במשנה "בנר חנוכה פטור"

במקום אחד במשנה נזכר נר חנוכה, בהלכה מהלכות נזיקין - "גמל שהיה טעון פשתן ועבר ברשות הרבים, ונכנס פשתנו לתוך חנות ודלקו בנרו של חנוני והדליק את הבירה בעל גמל חייב,

הניח חנוני נרו מבחוץ החנוני חייב. רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור" (ב"ק סב:), ונראה לפרש ענין נר חנוכה לכאן.

רש"י בתחילת פרשת וישב מביא - "הפשתני הזה נכנסו גמליו טעונים פשתן, הפחמי תמה אנה יכנס כל הפשתן הזה, היה פיקח אחד משיב לו ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך ששורף את כולו, כך יעקב ראה כל האלופים הכתובים למעלה, תמה ואמר מי יכול לכבוש את כולן, מה כתיב למטה אלה תולדות יעקב יוסף, דכתיב והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש, ניצוץ יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כולם". המשל עוסק בפשתן שטבעו להתפשט לכל מקום, ומדוע נשתנה ממש"כ בפסוק שעשיו הוא כקש, אלא מפני שתרבותו של עשיו היא תרבות יוון, והוא לובש 'לבושי פשתן' שמתפשטים לכל מקום, יש לו הרבה אלופים בעלי הרבה רעש וטכנולוגיה עד שקול המונו משתיק את קול גלגל חמה שמנסר ברקיע (יומא כ:). ואיננו שומעים את כבוד א-ל שמספרים השמים. ויעקב תמה היאך אני מספק פנימיות שמתאימה לכל הרעש הזה, ע"ז נאמר לו שהסחורה שלו היא סוג אחר לגמרי וכלל לא ידוע לו יחס הגומלין בין פנימיות לחיצוניות. עד כמה שהם שונים אזי שער החליפין ביניהם הינו "ניצוץ אחד ממפוח שלך ששורף את כולו". ניצוץ אחד של אש שנפגש במפוח שלך מאבד את מקומו של הפשתן כולו.

ע"ז אומרת המשנה שהנה הולך הגמל בשוק עם פשתנו, ועל בעל האש לשמור את עצמו שלא יזיק, ולכן עליו להכניס את נרו אל תוך החנות. ע"ז אומר רבי יהודה שיש פעם אחת בשנה שהשוק אינו שייך לגמל עם הפשתן. את נר חנוכה מצוה להניח בתוך עשרה, כיון שהשוק שייך לנר חנוכה, ועל בעל הפשתן לשמור את עצמו מנזיקין. זאת דוגמא לחיצוניות שבאה להרוס את הפנימיות, וכשמתגלה המשמעות של הפנימיות - ניצוץ אחד יוצא ואז "עוררתי בניך ציון על בניך יוון ושמתוך כחרב גיבור" (זכריה ט יג).

אורם של ימי החנוכה

זהו השבח של משרתי השם ששייכים להקב"ה, וזהו האור של חנוכה שבו משפחה אחת הפכה את המבט של העולם על המציאות האמתית שבו. על האור הזה של חנוכה עלינו להודות ולהלל, אין אפשרות לתאר איך כלל ישראל עברו את כל הדורות בלי האור של נר חנוכה שמאיר בתוך החושך של הגלות, ומאיר את אורו של הקב"ה אל תוך המציאות.

הסדר העולמי שנראה לעין בתחילת בית שני שהיו תחת האומות ויש שאמרו "כל עושה רע טוב בעיני ה'" (מלאכי ב יז), אבל בהמשך ימי בית שני העמידו החשמונאים את מלכות ה'. אמנם, כל קיומה של מלכות זו של הכהנים הינו בזכות היותה מלכות פנימית, וכאשר הפכה למלכות חיצונית נלקחה המלכות מבית חשמונאי כדאי' בגמ' (ב"ב ג:).

הנר שמקומו תמיד בתוך הבית והוא פנימי, יוצא בחנוכה ומאיר בחוץ. על ידו יש השגה כלשהי של מה שאמרו חכמים "עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל" (שבת כב:). מכוחו יש לנו הארה של גילוי המלכות בעולם בכל המצבים של החושך, וממנו יש דוגמא לדורות לקבל את המושגים הנכונים של העולם. ההלל וההודאה בחנוכה על שזכינו להיות עבדי ה' - עם קרובו של הקב"ה, ונזכה מכח ההארה של הימים ההם שיתקיים בנו "אתה תאיר נרי ה' אלוקי יגי' חשכי" ומכח הארה זו נגיע לצמיחת קרן לדוד ועריכת נר לבן ישי במהרה בימינו.